

Darai Péter jogász (hatósági ügyintéző),
Nemzeti Adó- és Vámhivatal Fellebbviteli Igazgatósága
Észak-magyarországi Kibehelyezett Hatósági Főosztály
Hatósági Osztály 1.

X. évfolyam | Vol. X
2016/1. szám | No. 1/2016
Tanulmány | Article
www.dieip.hu

Ingófogalás az adóvégrehajtásban

I. Konceptió

A statisztika szerint 2015. május 31. napjáig 361.857 esetben rendelt el adóvégrehajtást a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: adóhatóság), mely adat a magánszemélyekkel és a gazdasági társaságokkal szemben kezdeményezett eljárásokat egyaránt magában foglalja. A tartozások összege évről évre folyamatosan duzzad, az 2013. december végétől 2014. utolsó napjáig 398,1 milliárd forinttal növekedett, és elérte a 2.498,3 milliárd forintot.¹ A számok legalábbis elgondolkodtatóak, különös tekintettel arra, hogy az adóhatóságnak a vonatkozó jogszabályok szerint a végrehajtási cselekményeknek meglehetősen széles köre áll rendelkezésére a központi költségvetés bevételeinek állami kényszer útján történő biztosítására.

Az adóvégrehajtásban foganatosított intézkedéseknek a tapasztalat szerint leginkább sérelmezett formája az ingófogalás. Ennek alapvető magyarázata abban rejlik, hogy egy helyszíni hatósági eljárási cselekmény erős beavatkozást jelent a magánszférába, melyet az Alaptörvény VI. cikkének (1) bekezdése – mint az emberi méltósághoz való jog része – a magánélet és otthon sérthetlensége keretében maga is védendő értékek között nevesít. Mindezek tükrében egy foglalatást átélni az adóalany számára legalábbis kellemetlen érzést okozhat, még abban az esetben is, amennyiben az eljáró végrehajtók maradéktalanul betartják a vonatkozó rendelkezéseket. Már az Alkotmánybíróság is kifejtette, hogy „...a magánlakás sérthetlenségéhez való alapjog – mint a negatív jellegű alapjogok általában – nem valamely szolgáltatás igénybevételére, nem is meghatározott aktivitás kifejtésére jogosít, hanem a védett tárgykörben a kívülállók bizonyos zavaró, beavatkozó, sértő megnyilvánulásaitól való mentességre és a mentesség állami védelmére jogosít. A magánlakás sérthetlenségéhez való alapjog tartalmának hasonló felfogását fejezi ki Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett Egyezmény 8. cikke is, amely kinyilvánítja: 'Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges'.² Ezzel összefüggésben áll azon

¹ <http://ado.hu/rovatok/ado/tobb-az-adovegrehajtás-mint-gondolnánk-letöltés:2015.08.08>.

² A lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvény 50. § (1) bekezdése alkotmányellenességének vizsgálatáról szóló 1115/B/1995. számú határozat. A magánszféra sérthetlenségére az Alkotmánybíróság már egy korábbi döntésében is rámutatott, amikor kimondta, hogy „...az emberi méltósághoz való jog korántsem csupán a jó hírnévhez való jogot foglalja magában, hanem egyebek között a magánszféra védelméhez fűződő jogot is. Ennél fogva az is ellentétes az emberi méltósághoz való alapvető joggal, ha valakivel szemben kellő alap nélkül alkalmaznak hatósági kényszert, s ezáltal az állam indok nélkül avatkozik be a magánszféra körébe tartozó viszonyokba.” [46/1991. (IX.10.) AB határozat].

megállapítás is, miszerint „...A jogállamiság egyik alapvető követelménye, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki a tevékenységüket.”³

Nem mellőzhető azonban annak figyelembe vétele sem, hogy az adóvégrehajtás a jellegénél fogva az adó tartozás önkéntes megfizetésének elmaradása következményeként induló kényszerítő eljárás, melynek megindítását az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény (a továbbiakban: Art.) 150. § (3) bekezdése kötelezettségként határozza meg az adóhatóság számára.⁴ A behajtási folyamat egyik legerősebb eszköze az ingófoglalás; tanulmányomban ezen végrehajtói intézkedés szabályozását tekintem át, különös tekintettel a magánszemély adósokra vonatkozóan.⁵

II. Az ingófoglalás jogszabályi háttere

II.1. A végrehajtási eljárás alapfeltétele

A végrehajtási eljárás megindításának feltétele pozitív irányú megközelítésben egy végrehajtható okiraton alapuló, ténylegesen fennálló adó tartozás⁶, vagyis az, hogy az adós a fizetési kötelezettségét nem teljesítette.⁷ Másrészt a végrehajtásnak negatív feltételeként gátját képezik meghatározott eljárási akadályok is; a tartozás kapcsán biztosított fizetési halasztás, vagy részletfizetés [Art. 133. §-a, 160. § (4)-(7) bekezdései és 160/A. §-a], a végrehajtási eljárás felfüggesztése [Art. 160. § (1)-(3) bekezdése], az adó tartozás végrehajtásához való jog elévülése [Art. 164. § (6) bekezdése], melyek fennállása esetén az adóssal szemben végrehajtási eljárás nem indítható, illetve a folyamatban lévő végrehajtásban új kényszercselekmény nem foganatosítható.

II.2. A végrehajtási eljárás megindítása

Az Art. 144. §-a alapján az adóhatóság alkalmazottja a végrehajtási eljárásban az egyes végrehajtási cselekmények foganatosításakor a Vht. rendelkezéseit alkalmazza, ha e törvény másként nem rendelkezik. Az adóvégrehajtót az eredményes végrehajtás érdekében mindazok a jogok

A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 34/A. §-a alkotmányellenességének vizsgálatáról szóló 1252/B/2010. AB határozat szerint „...Az állami kényszer elsősorban az adós vagyoni jogait korlátozhatja, kivételesen azonban az adós személyiségi jogait is érintheti.”

³ 56/1991. (XI.08.) AB határozat.

⁴ „A bírósági határozatok tiszteletben tartása, a jogerős bírósági döntések teljesítése – akár jogszerű kényszerítés árán is – a jogállamisággal kapcsolatos alkotmányos értékekhez tartoznak.” [46/1991. (IX.10.) AB határozat.].

⁵ Bár a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) az ingóvégrehajtásra vonatkozó általános szabályoknál nem tesz különbséget természetes személyek és jogi személyek (más szervezetek) között, a végrehajtási cselekményre vonatkozó részletszabályokból – a helyszíni eljárás időkorlátai, a foglalási jegyzőkönyv kellékei, a végrehajtás alóli mentesség érvényesítésének egyes esetkörei – alappal vonható le következtetés arra, hogy a törvény elsősorban a magánszemély adósok jogos érdekeit védi.

⁶ Az adó tartozás fogalmát az Art. 178. § 4. pontja rögzíti: adó tartozás az esedékességkor meg nem fizetett adó és a jogosulatlanul igénybe vett költségvetési támogatás; az adóhatóságnál nyilvántartott adó tartozás, vagy tartozás összegét – nettó módon számítva – csökkenteni kell az ugyanazon adóhatóságnál nyilvántartott túlfizetés összegével ide nem értve a letétként nyilvántartott összeget az adóigazolás kiállítására irányuló eljárásban vagy ha jogszabály valamely, az adózó által érvényesíthető kedvezmény igénybevételét adóhatóságnál nyilvántartott adó tartozás, vagy tartozás hiányához köti.

⁷ Az adóigazgatási eljárásban végrehajtható okirat a) a fizetési kötelezettséget megállapító jogerős hatósági határozat (végzés) b) az önadózás esetén a fizetendő adót (adóelőleget) tartalmazó bevallás c) a behajtási eljárás során a behajtást kérő megkeresése d) az adózóval közölt adóhatósági adó megállapítás e) a bírósági eljárási illetéket megállapító bírósági határozat, valamint a bírósági eljárási illeték tárgyában küldött bírósági megkeresés és értesítés f) az egészségügyi szolgáltatási járulék kötelezettséget tartalmazó bejelentés. Az okirat végrehajthatóságához külön intézkedésre nincs szükség [Art. 145. § (1)-(2) bekezdései].

De iurisprudencia et iure publica

megilletik, amit a Vht. a bírósági végrehajtónak biztosít. Az Art. az ingóvégrehajtás szabályairól a törvény VII. fejezetében rendelkezik „Végrehajtás ingó és ingatlan vagyontárgyakra” cím alatt. Ezen szabályok azonban elsősorban a már lefoglalt vagyon értékesítésével kapcsolatos cselekményeket érintik, ezért adóvégrehajtásban a helyszíni foglalásnál a Vht. mögöttes szabályait kell alkalmazni. Ha ugyanis törvény másképpen nem rendelkezik, a bírósági végrehajtás szabályai irányadók a közigazgatási végrehajtás során foganatosított ingó- és ingatlan-végrehajtás esetén is [Vht. 3. §-a].

Mindenekelőtt szükségesnek tartom leszögezni, hogy – a tévhittel ellentétben – az adóhatóságnak nem kötelezettsége az, hogy a végrehajtási eljárás megindítása előtt az adós részére fizetési felhívást küldjön. A végrehajtási eljárás ugyanis az első végrehajtási cselekménnyel indul. Az Art. 150. § (1) bekezdése biztosít lehetőséget a fizetési felhívás megküldésére, azonban az nem minősül végrehajtási cselekménynek, így nem is szükségképpen előzi meg a végrehajtási eljárást.⁸ A fizetési felszólítás küldése tehát az adóhatóság diszkrecionális jogkörébe tartozik. Ezen túlmenően utalok arra is, hogy az adóvégrehajtásban az egyes végrehajtói intézkedések alkalmazása során az Art. szabályai szerint nincs kötelező sorrendiség sem, a törvény kizárólag az értékesítés tekintetében [Art. 155. § (2) bekezdése], illetve ingóság és ingatlan egyidejű végrehajtása esetére [Art. 156. § (1) bekezdése] rendelkezik korlátozó szabályokról. Emellett a Vht. kifejezetten a pénzforgalmi végrehajtást [Vht. 7. § (1)-(2) bekezdései] preferálja, mely szerint a pénzkövetelést elsősorban a pénzügyi intézménynél kezelt, az adós rendelkezése alatt álló összegből, illetőleg adós munkabéréből – a törvényhelyben felsorolt ilyen járandóságából – kell behajtani. Ha előre látható, hogy a követelést a munkabérre, illetőleg a pénzügyi intézménynél kezelt összegre vezetett végrehajtással nem lehet viszonylag rövidebb időn belül behajtani, az adós bármilyen lefoglalható vagyontárgya végrehajtás alá vonható. A lefoglalt ingatlant azonban csak akkor lehet értékesíteni, ha a követelés az adós egyéb vagyontárgyaiból nincs teljesen fedezve, vagy csak aránytalanul hosszú idő múlva elégíthető ki. A végrehajtónak azt kell tehát mérlegelnie, hogy a követelés pénzforgalmi úton viszonylag rövidebb idő alatt behajtható-e, nemleges megállapítás esetén nincs akadálya az egyes vagyontárgyak lefoglalásának. A rendelkezés indoka az, hogy a végrehajtási cselekmények időszüksége csak az adós valós vagyoni, jövedelmi viszonyainak ismeretében határozható meg. Relatív jelentős összegű adótartozás esetében – vagy jövedelem, bankszámla, ingatlanvagyon hiányában – a helyszíni eljárás lefolytatása nem mellőzhető; a párhuzamosan foganatosított végrehajtási cselekmények ugyanakkor a végrehajtás eredményességét szolgálják [Megjegyzem ugyanakkor, hogy az Art. 150/A. §-a szerinti átvezetés végrehajtás esetén, mint végrehajtási cselekmény implicit módon kvázi sorrendiséget is meghatároz az adóhatóság részére, hiszen a végrehajtásban ezzel okozható adósnak a legkisebb érdeksérelem és a tartozás is megtérül, azonban ez értelemszerűen csak kis összegű hátralék esetén vezet eredményre.]⁹

A szabályozás – mely tartalmát tekintve gyakorlatilag már a Vht. hatályba lépése előtt is létezett¹⁰ – az Alkotmánybíróságot is állásfoglalásra készítette.¹¹ A szóban forgó ügyben az indítványozó a jogi szabályozás – a Rendelet, ezen túlmenően a végrehajtásáról szóló 14/1979. (IX.17.) IM rendelet – alkotmányellenességét abban látta, hogy a végrehajtásban nem érvényesül az egyenjogúság elve, a vétlen állampolgároknak „az ártatlanságot kell bizonyítani”: a végrehajtási eljárás alá vont jogalanyt „...a hatályos jogszabály kiszolgáltatottá teszi az által, hogy nem biztosít

⁸ Értelemszerűen viszont ha az adóhatóság ténylegesen él a felhívással, akkor a behajtási folyamat megindítására mindaddig nem kerülhet sor, ameddig a felszólításban megjelölt fizetési határidő eredménytelenül el nem telt.

⁹ A kényszer arányos és fokozatos alkalmazása alapelveinek – vagyis hogy a végrehajtási eljárás során a szükséges mértékű kényszer állami kerüljön alkalmazásra, illetve az a kisebb hátránytól indulva haladjon a komolyabb irányába – fontosságát már az Alkotmánybíróság is hangsúlyozta a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 6. § (1) bekezdése alkotmányellenességének vizsgálatáról szóló 539/D/2005. AB határozatában.

¹⁰ A bírósági végrehajtásról szóló 1979. évi 18. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Rendelet).

¹¹ 46/1991. (IX.10.) AB határozat.

De iurisprudencia et iure publico

számára lehetőséget, hogy tudomást szerezzen az ellene kezdeményezett végrehajtásról, mivel a hatályos jogszabály alapkonceptiója, hogy az adósként megjelölt személyt váratlanul kell meglepni.”. Az érvelés ellentétéként az Alkotmánybíróság tárgyi ügyben elismerte ugyan, hogy a végrehajtás olyan polgárokat is érinthet, akik nem adósok – vagy adósként esetlegesen nincsenek tudatában a velük szemben támasztott jogszerű követelés létezésének –; ugyanakkor rámutatott arra is, hogy a bírósági döntések tiszteletben tartása, a jogerős bírósági – egyszersmind analóg módon a hatósági – döntések teljesítése akár jogszerű kényszer árán is a jogállamisággal kapcsolatos alkotmányos értékekhez tartozik. A végrehajtásban már nem egyes adósi jogokat kell védeni, hanem éppen ellenkezőleg: az „ártatlanságában” a megelőző eljárás során cáfolt jogsértővel szemben kell kényszerítő eszközöket alkalmazni. A bírósági ítéletek, valamint egyéb hatósági határozatok végrehajtásakor nem lehet eleve azt feltételezni, hogy az adós akkor szerezne tudomást a követelésről, amikor a végrehajtó a lakásán megjelenik. Az adós tipikus esetben ugyanis már korábban értesült a vele szemben érvényesíteni kívánt anyagi igényről, a megelőző eljárásban személyesen vagy képviselője útján részt vehetett, védekezhetett, bizonyítási indítványt terjeszthetett elő. A döntés jogkövetkezményei a kézbesítéssel állnak be, így az adósnak – még ha távol maradt is az eljárás során – módjában áll jogorvoslattal élni. Ezen túlmenően a másodfokú döntésben foglaltakat az adós meghatározott határidő alatt önként is teljesítheti. Amennyiben ezt nem teszi, a jogosult köteles¹² a végrehajtás megkezdését megelőzően az adóst írásban felszólítani a teljesítésre. Ekkor az adósnak ismét lehetősége nyílik teljesítésre. Ha ennyi eljárási cselekmény és felszólítás ellenére sem teljesít, kiszolgáltatottnak, emberi méltóságában sértettnek már semmiképpen nem lehet tekinteni; vagyis hitelezővédelmi és általános jogállamisági érdeket szolgál az, hogy a végrehajtó újabb – önkéntes teljesítésre felhívó – felszólítást már nem küld az érintettnek, hanem megjelenik az adós lakásán és lefoglalja ingóságait. Ebből következően az alkotmányos rend védelme a végrehajtás eme fázisában kifejezetten a jogszerű kényszerintézkedések hatékony alkalmazásával érvényesül.¹³

III. A helyszíni eljárás általános szabályai

III.1. A helyszíni eljárás megkezdése

„...A jogállami keretek között működő végrehajtási jog célja nem az adós ellehetetlenítése, hanem az, hogy lehetőséget nyújtson arra, hogy a kötelező erejű hatósági határozatban foglaltaknak a legegyszerűbb, leggyorsabb és leghatékonyabb módon érvényt lehessen szerezni. Ennek megfelelően a végrehajtási jognak kellő egyensúlyokat és garanciákat szükséges tartalmaznia ahhoz, hogy mind az adós, mind a végrehajtást kezdeményező érdeke megfelelően érvényesülhessen, illetve a téves vagy törvényt sértő végrehajtási cselekmények megelőzhetőek,

¹² Bár a döntés a bírósági végrehajtás tárgykörében született, álláspontom szerint – törvényben rögzített esetleges megszorításokkal – az adóvégrehajtás során is alkalmazni kell.

¹³ Teljes mértékben osztom Bagi István alkotmánybírónak a 46/2003. (X.16.) AB határozathoz fűzött különvéleményét, mely szerint „...A jobbiztonság az eljárásban részt vevő valamennyi fél érdekében ugyanolyan súllyal veendő figyelembe: elsődleges érdek pedig az eljárások ésszerű időben történő befejezése, amely a tisztességes eljárásához való jogból következik...Ha a címzett befejező határozatot nem vesz át, azért nem védendő az érdeke, mert az eljárás egy folyamat, amelyben tudhat arról, hogy az valamilyen érdemi határozattal zárul. Ezért elvárható, hogy tudakozódják róla a hatóságnál az igazolási kérelem jogvesztő határideje alatt...A felek ugyanis a bíróságtól (hatóságtól) jellemzően nem csupán egyetlen iratot kapnak, a kezdő iratot követi, az érdemi határozatot pedig megelőzi más irat is. Ezért egyetlen irat kézbesítésének esetleges hibája aligha jelenti a joggyakorlás akadályozását akkor, amikor más iratból a fél már tud az eljárásról, vagy tudni fog a következőkben.”. Más megfogalmazásban ha az adósnak tudomása van a vele szemben indított eljárásról, tudomással kell lennie arról is, hogy az eljárás akár a terhére szóló megállapítással is zárulhat, következésképp – amennyiben a saját ügyében az elvárható kellő gondosságot tanúsítja – a végrehajtási eljárás esetleges megindításával is számolnia kell.

De iurisprudencia et iure publico

kiküszöbölhető és hatékonyan orvosolhatóak legyenek.”¹⁴ Erre tekintettel a Vht. a helyszíni foglalás kapcsán kötött eljárási rendet ír elő, melytől a végrehajtási cselekmény törvényességének sérelme nélkül eltérni nem lehet.

A végrehajtás a korábbiakban már említettek szerint a végrehajtói intézkedés foganatosításával indul, ezért a helyszíni foglalás sajátosságaiból adódóan egy adóhatósági értesítés éppen a behajtás eredményességét veszélyeztetheti, ami nyilvánvalóan ellentétes a jogalkotói szándékkal. Mindezekre tekintettel a gyakorlatban a helyszíni eljárási cselekményről az adóst az adóhatóság előzetesen nem tájékoztatja, ilyenkor azonban fennáll a veszélye, hogy – mivel helyszíni eljárás munkaidőben, az Art. 148/A. § (1) bekezdése szerint munkanapon, reggel 6 óra és este 10 óra között foganatosítható – az adós nem tartózkodik otthon, ami az ingatlanba való bejutás szempontjából jelent problémát.¹⁵ A másik módszer szerint az adóvégrehajtók már előzetesen felveszik a kapcsolatot az adóssal, és egy előre egyeztetett időpontban jelennek meg a helyszínen, ami az adósi jelenléte elviekben ugyan biztosíthatja, elképzelhető azonban, hogy de facto már nem lesz mit foglalni, mert az adós a vagyontárgyait elvonja a végrehajtás alól. A foglalás hatálya ugyanis csak akkor áll be, amikor a végrehajtó az adós ingóságait a foglalási jegyzőkönyvben összeírja, és ily módon lefoglalja [Vht. 84. § (1) bekezdése]. Amíg ez nem történik meg, az adós a tartozásfedezet körében korlátlan tulajdonosi jogokat gyakorol.¹⁶

Garanciális jelentőségű a törvény 85. §-a, mely alapján a foglalást lehetőleg az adósnak, illetőleg képviselőjének, távollétükben pedig az adóssal együtt lakó nagykorú családtagnak a jelenlétében kell elvégezni. A Vht. nem zárja ki ugyanakkor annak lehetőségét sem, hogy a cselekményt az adós távollétében folytassák le, ilyen esetben a 88. § (3) bekezdése rendelkezik a jegyzőkönyv postai úton történő megküldéséről. Vannak olyan esetek is, amikor a foglalásra kifejezetten adós jelenléte nélkül kerül sor. Ha az adós lakóhelye vagy tartózkodási helye ismeretlen, külföldön lakik, hosszabb ideje ott tartózkodik, meghalt és jogutódja ismeretlen, a végrehajtó az adós részére ügygondnokot rendel, ha az adósnak van lefoglalható vagyontárgya. Nincs szükség ügygondnokra, ha az adósnak képviselője van [Vht. 46. § (1)-(2) bekezdései].

Fontos, hogy a foglalásnál jelen lévők személye beazonosítható legyen, ezért az adós és az eljárásban részt vevő más személy a végrehajtó felszólítására köteles a személyazonosságát okirattal igazolni. Ha a bemutatott okirat a személyazonosság igazolására nem alkalmas, a végrehajtó felhívja az érintettet megfelelő okirat bemutatására; ha ez az okirat sem megfelelő, vagy annak alapján is kétséges a személyazonosság, illetve a személyazonosság igazolását megtagadják, a végrehajtó intézkedhet annak a rendőrhatalom közreműködésével történő megállapítása iránt. A végrehajtó az eljárási cselekményt és eredményét feltünteti a foglalási jegyzőkönyvben [Vht. 5. § (4) bekezdése].

Amennyiben a magánszemély a végrehajtási eljárást akadályozza, az Art. 172. § (1) bekezdésének 1) pontja szerint 200 ezer Ft-ig terjedő mulasztási bírsággal szankcionálható, mely az (1a) bekezdése alapján ismételt jogsértés miatt 500 ezer Ft-ig terjedhet. Amennyiben a végrehajtási cselekmény csak rendőrhatalom útján biztosítható, a végrehajtó jogosult azt igénybe venni. A rendőrségnek joga és kötelessége mindazon kényszerítő intézkedések megtétele és kényszerítő eszközök alkalmazása, amelyek a rendőrségről szóló jogszabályok szerint megtehetőek, illetőleg alkalmazhatók, és adott esetben a végrehajtás eredményes befejezéséhez szükségesek [Vht. 5. § (3) bekezdése]. Amennyiben a foglalásnál hivatásos állományú adóhatósági alkalmazott

¹⁴ Az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény 152. § (1) bekezdése „a végrehajtható okirat csatolása nélkül” szövegrésze alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítvány elutasításáról szóló 22/2013. (VII.19.) számú AB határozat.

¹⁵ A jogszabályhely (2) bekezdése szerint ugyanakkor a végrehajtó a végrehajtást foganatosító adóhatóság vezetőjének írásbeli engedélye alapján időbeli korlátozás nélkül is foganatosíthat végrehajtási cselekményt; természetesen ilyenkor is érvényesül az alapelv, miszerint a foglalás nem járhat az adós jogainak szükségszerű korlátozásán túli többlétszerelemmel.

¹⁶ Legf. Bír. Pfv.I.21.372/2005.

is a helyszínen tartózkodik, akkor rendőrhatalósági intézkedésre nincs szükség, a kényszerítő végrehajtási cselekményt ezen személy is foganatosíthatja. A foglalásnál történő ellenszegülést a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 310. §-a hivatalos személy elleni erőszaknak minősíti, és alapesetben 1 évtől 5 évig terjedő szabadságvesztéssel bünteti.

III.2. A foglalási jegyzőkönyv

A helyszíni eljárásról – akkor is, ha az bármely okból, jellemzően lefoglalható vagyon hiányában eredménytelen maradt – jegyzőkönyvet kell felvenni [Vht. 35. §-a és 88. §-a]. A jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell a) a felek és a jelen levő más érdekelt (a felek képviselői, ügygondnok, zárgondnok, tanú, az adóssal együtt lakó nagykorú családtag stb.) nevét és lakóhelyét, valamint a végrehajtó és a jogi képviselő nevét és irodájának címét b) az eljárás helyét és idejét c) a végrehajtandó követelés jogcímét és összegét (tárgyát) d) a végrehajtást elrendelő bíróság (hatóság) megnevezését, továbbá a végrehajtható okirat megnevezését és ügyszámát e) a végrehajtási cselekmény leírását f) a felek és más érdekelt kérelmét és észrevételét g) a törvényben meghatározott egyéb adatokat és körülményeket. A jegyzőkönyvben fel kell tüntetni az adós háztartásához tartozók számát, fel kell sorolni a végrehajtás alól mentesen hagyott vagyontárgyakat, esetlegesen azt, hogy gépjármű lefoglalására a Vht. 103. § (5) bekezdése alapján került sor [Eszerint a természetes személy adós foglalkozásának gyakorlásához nélkülözhetetlen gépjármű lefoglalásakor – a zár alá vétel alkalmazásának kivételével – csak a törzskönyvet kell lefoglalni és a jegyzőkönyv másolatával együtt megküldeni az illetékes közlekedési igazgatási hatóságnak, ha pedig ez nem állapítható meg, a gépjárművet nyilvántartó hatóságnak. Az elidegenítési és terhelési tilalom bejegyzése a foglalással érintett ingóság használatát nem akadályozza.].

A jegyzőkönyvben minden tény, körülményt – akár csatolt pótlapon – rögzíteni kell, tekintettel arra, hogy a vagyontárgyak pontos körülírása a későbbi árverés eredményes lefolytatása érdekében mind az adós, mind az adóhatóság érdekeit szolgálja. A jegyzőkönyvek azonosításra alkalmas módon kell, hogy tartalmazzák a foglalással érintett ingóságokat, azok darabszámát, elektronikai cikkek esetén a márkajelzést, valamint az egyéb egyedi jellemzőket; gépjárműfoglalásnál rögzíteni kell annak típusát, forgalmi rendszámát, színét, lehetőség szerint gyártási évét, motorszámát, továbbá műszaki állapotát is.

Ha a helyszínen jelen lévő személy igényt jelent be valamely vagyontárgyra – illetve az adós jelzéssel él a végrehajtók felé, hogy a lefoglalni kívánt vagyontárgy nem képezi a tulajdonát –, ezen nyilatkozatot, illetve a fél által megjelölt jogcímet – tulajdonjog, bérlet, szívességi használat stb. – jegyzőkönyvezni kell. A végrehajtó ilyen esetben a körülmények együttes értékelése alapján dönt az ingóság lefoglalásának kérdésében. Nyilatkoztatni kell a jelenlévőket arra vonatkozóan is, hogy a vagyontárgyat terheli-e zálogjog, az erre vonatkozó nyilatkozatot a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni.

A Vht. 104. § (1) bekezdése kimondja, hogy a lefoglalt ingóságot – ha a törvény másképpen nem rendelkezik – az adós őrizetében kell hagyni. A (2) bekezdés szerint az adós a lefoglalt ingóságot – az elhasználható dolog kivételével – használhatja, de csak rendeltetésének megfelelően és az állag sérelme nélkül.¹⁷ A törvény lehetőséget biztosít a lefoglalt dolog zárolására is, melyre akkor van lehetőség, ha valószínűsíthető, hogy az adós a foglalással érintett ingóságot nem fogja megőrizni [Vht. 105. § (1) bekezdése]. A végrehajtó a Vht. 106. § (1) bekezdésének a)-d) pontjaiban foglalt esetekben zárgondnokot jelöl ki. Nem mellőzhető a jelen lévő személy kioktatása arra vonatkozóan sem, hogy a lefoglalt ingóságok az összeírással elidegenítési és

¹⁷ A dolog adós használatában hagyását alapvetően az indokolja, hogy a végrehajtásban a foglalás nem jogszerzés, hanem olyan cselekmény, amely azt biztosítja, hogy a végrehajtást kérő követelése az adós vagyonából annak esetleges későbbi kényszerértékesítése során térüljön meg (Fővárosi Bír. Pf.639.100/2008.).

De iurisprudencia et iure publico

terhelési tilalom – egyszersmind büntetőjogi védelem – hatálya alatt állnak, ezt a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni. A Btk. 287. § (2) bekezdése szerint ugyanis aki a hatósági eljárás során lefoglalt, zárolt vagy zár alá vett dolgot a végrehajtás alól elvonja, büntett miatt 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A zártörés körében kifejezhető magatartások köre meglehetősen széles, ugyanakkor a bírósági gyakorlat az eredmény tekintetében konzekvens álláspontot képvisel. A zártörés nem eredmény-bűncselekmény, a megvalósulásához nem szükséges az, hogy a végrehajtás tárgyát képező dolog véglegesen megszűnjék kielégítési alap lenni, ezáltal a követelés behajtása megghiúsuljon. A végrehajtás alól elvonás megállapítására sor kerülhet akkor is, ha az elkövető a kérdéses dologgal – annak ellenére, hogy a foglalás folytán a rendelkezési jog nem is illeti meg – sajátjaként rendelkezik, a lefoglalt dolgot elzalogosítja, értékesíti, elrejt. Megvalósítja a bűncselekményt az is, aki csak időlegesen teremt olyan helyzetet, amely a hatóság rendelkezési (intézkedési) jogának gyakorlását akadályozza. Zártörést követ el az adós akkor, ha a lefoglalt gépjárművet a foglalás után ismeretlen helyre szállítja, erről a végrehajtót nem tájékoztatja, vagy a dolog elszállítását, a végrehajtó intézkedését akadályozza.¹⁸ A végrehajtás alól történő elvonás szándékos tevékenység. Az elkövető tudatának nem csupán arra kell kiterjednie, hogy zár alá vétel, illetve lefoglalás történt; szükséges az is, hogy a végrehajtási eljárás megghiúsításával kapcsolatos kifejezett szándéka is megállapítható legyen.¹⁹ A zártörést nem csak az adós – illetve a lefoglalt dolog tulajdonosa (birtokosa) – követheti el, hanem az is, aki a vagyontárgy végrehajtás alól történő elvonásához az ingóságra vonatkozó konkrét jogcím nélkül aktívan hozzájárul, az elidegenítéshez vevőt szerez, a jogügyletnél tanúként közreműködik.²⁰ Érvénytelen foglalás esetén ellenben a bűncselekmény nem állapítható meg.²¹

A foglalási jegyzőkönyv aláírására kötelezettek aláírásának megtagadását rögzíteni kell, ennek okát fel kell tüntetni. A végrehajtó a tanú és a zárgondnok lakóhelyét – kérelmükre – nem írja bele a jegyzőkönyvbe, hanem feljegyzi azt, és az iratok között a feljegyzést zárt borítékban helyezi el, arról csak bíróság és büntetőügyben eljáró hatóság részére adhat felvilágosítást.

A jegyzőkönyvet főszabályként a foglalási cselekmény helyszínén kell elkészíteni, de a végrehajtó akadályoztatása esetén az máshol is felvehető. Ilyenkor a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni az elkészítés helyét és azt, hogy a végrehajtó milyen okból nem tudta azt a helyszínen megtenni.

A végrehajtó a jegyzőkönyvön kívül indokolt esetben kép- és hangfelvételt is készíthet, melyeket az iratoktól elkülönítve kell őrizni, illetve az ügy irattárba helyezésétől számított 5 évig tárolni, az iratörzési határidő lejártát követően azokat meg kell semmisíteni. A felvételeket a végrehajtó csak bíróság és büntetőügyben eljáró hatóság részére adhatja ki, és teheti lehetővé azok megismerését is. Nagy mennyiségben lefoglalt készpénz, az ingóság speciális jellege – jellemzően ékszer, drágakő, gépjármű, illetőleg jelentős értékű egyéb vagyontárgy – már önmagában is kellő alapel szolgál arra, hogy a foglalás teljes körűen dokumentált legyen.

A foglalási jegyzőkönyv közokirat [a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 195. §-a], az abban foglaltakat ellenkező bizonyításig valónak kell elfogadni.

III.3. A lefoglalható vagyontárgyak köre és az igényper.

Lefoglalni az adós birtokában, őrizetében levő vagy más olyan ingóságot lehet, amelyről valószínűsíthető, hogy az adós tulajdonában van [Vht. 86. § (1) bekezdése]. Másként megfogalmazva a foglalással összefüggésben az a vélelem, hogy az adós birtokában, őrizetében

¹⁸ Legf. Bír. Bfv.III.1732/2001.

¹⁹ Legf. Bír. Bfv.II.2159/2003.

²⁰ Főv. Bír. 25.Bf.XVIII.5538/1992.

²¹ Bács-Kiskun Megyei Bír. 2.Bf.423/1988. A zártöréssel összefüggésben lásd még Legf. Bír. Bfv.III.3/2006., Legf. Bír. Bfv.II.283/2010.

De iurisprudencia et iure publico

lévő ingóságok az adós tulajdonát képezik. E vélelmet meg lehet dönteni – illetőleg a törvény értelmében megdőlni – a Vht. 86. § (2) bekezdésében rögzített esetben, amennyiben az adós birtokában lévő ingóságon lévő jelből vagy más körülményből a végrehajtó kétségtelenül megállapítja, hogy az nem képezi az adós tulajdonát. Ez a lehetőség korlátozott, arra a helyszínen nyílik mód. Az ingófoglalás körében – mint arra a Vht. Kommentár is rámutat – azt kell vizsgálni, melyek azok a helyszínen fellelhető dolgok, amelyekről a körülmények miatt alappal valószínűsíthető, hogy az adós tulajdonában vannak. A valószínűséghez ezért nem kell teljes bizonyítottság, ellenben a birtoklás ténykérdés: következésképp azokra az ingóságokra vonatkozhat a foglalás, melyek a konkrét foglalási cselekmény időpontjában az adós őrizete alatt állnak.²²

A Vht. 87. § (1) bekezdése értelmében több ingóság lefoglalása esetén a foglalási sorrendet a végrehajtó állapítja meg. Ez azért lényeges, mert amennyiben a későbbi kényszerértékesítés során az adós nem él az árverési sorrendet meghatározó jogosultságával [Vht. 124. § (1) bekezdése], akkor a jegyzőkönyvben feltüntetett foglalási sorrend lesz az irányadó, függetlenül a vagyontárgyak egyedi értékétől, illetve piacképességétől. Másrészt a sorrend döntő jelentőségű a fedezeti elv érvényesítése szempontjából is, ugyanis a végrehajtó a foglalási cselekményt addig folytatja, amíg a követelés – járulékaival együtt, ideértve az eljárás befejezéséig előreláthatóan felmerülő végrehajtási költséget – nincs teljesen fedezve. Figyelembe kell venni, hogy az adós házastársának vagyonközösségi igénye és más bejelentett igény esetén is fedezve legyen a követelés [Vht. 87. § (2) bekezdése].

A házassági életközösség tartama alatt a házastársaknak vagy bármelyiküknek a vagyontárgyat bármelyik házastárs ellen külön vezetett végrehajtás során is le lehet foglalni.²³ Nincs helye a foglalásnak, ha az a házastárs, aki ellen a végrehajtás nem irányul, kétséget kizáróan igazolja, hogy a szóban levő vagyontárgy nem a házastársi vagyonközösséghez, hanem az ő különvagyonához tartozik [Vht. 86. § (3) bekezdése]. Ezt dokumentálisan kell bizonyítani: házassági vagyoni szerződéssel, ajándékozási szerződéssel, hagyatékátadó végzéssel, a vagyontárgy megvásárlását igazoló – névre szóló – számlával.

A jelen lévő által tulajdonjogra – illetve más jogcímre – történő hivatkozás esetén a végrehajtók a jegyzőkönyvben felhívják a figyelmet arra, hogy a foglalással szemben végrehajtási kifogás [Art. 159. § (1) bekezdése] előterjesztésére van lehetőség, illetve tájékoztatást kell adni arról is, hogy a Pp. 371-383. §-aiban szabályozottak szerint a vagyontárgynak a foglalás hatálya alól történő feloldása kérhető. Eszerint aki a lefoglalt vagyontárgyra tulajdonjoga vagy más olyan joga alapján tart igényt, amely a végrehajtás során történő értékesítésnek akadálya, a vagyontárgynak a foglalás alóli feloldása iránt igénypert indíthat a végrehajtást kérő ellen. Más személy ingóságának lefoglalását az adós alappal nem kifogásolhatja, a jogérvényesítés a tulajdonos – illetve a dologra más jogcímen igényt formáló alany – feladata.

Igényper megindítására nem csupán tulajdonjog alapján van lehetőség, ez kiterjed milyen olyan egyéb jogra, mely a végrehajtás során történő értékesítésnek gátját képezi; vagyis minden jogcím, amely a végrehajtási jognál erősebb.²⁴ Igényperben felmerülhet, hogy a birtokkal megerősített kötelmi jogcím akadálya-e a kényszerértékesítésnek – melyet egyébiránt a törvény

²² Amennyiben a foglalás nem az adós bejelentett lakcímén történt ugyan, de a foglalás helyszíne a körülmények miatt bizonyítottan az adós lakóhelye, vélelemre sincs szükség, ugyanis az ingatlan-nyilvántartás szerinti tulajdonost terheli a bizonyítás arra, hogy a foglalni kívánt dolgok nem az adós, hanem az ő tulajdonát képezik (Baranya Megyei Bír. 2.Pf.20.908/2000.).

²³ Ennek indoka az a családjogi főszabály, hogy a házastársak osztatlan közös tulajdonába kerül mindaz, amit az életközösség fennállása alatt, akár külön-külön, akár együttesen szereztek. A tulajdonszerzés kiterjed mindarra, ami polgári jogi értelemben a vagyon fogalmi körébe vonható; magában foglalja a birtokba vehető dolgokat, az ingóságokat és az ingatlanvagyonot, ide sorolandók az értékpapír, a pénz, a vagyoni értékű jogok, a követelések, a vagyoni tárgyú kötelezettségek és tartozások, vagyis a vagyon aktív és passzív elemei egyaránt (Szegedi Ítélt. Pf.II.20.037/2011.).

²⁴ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bír. 3.Pf.20.656/2000., Fővárosi Bír. Pf.638.448/2008.

De iurisprudencia et iure publico

sem szabályoz –, az erősebb jogcím kérdését alapvetően a bírói mérlegelés dönti el. Általános elv például ingatlannál, hogy ha valaki birtokba lép, de a tulajdonjog bejegyzése elmarad, a törvény szerinti bejegyzett tulajdonoshoz hasonló védelemben részesül. Az ingatlan átruházására irányuló adásvételi szerződés vevőjének a birtokba lépéssel erősebb lesz a jogi helyzete, különösen, ha a birtoklás ténye kívülállók számára is felismerhetően hosszabb időn keresztül érvényesül. Abban az esetben tehát, ha csupán az ingatlan-nyilvántartásban történő átvezetés nem történt meg, ellenben az adásvételi szerződéssel kapcsolatos lényeges körülmények megvalósultak, a kötelmi jogcím akár a végrehajtási jognál is erősebb lehet. Bár a polgári jogi szabályok szerint ingó esetében a tulajdonszerzéshez az átruházásra irányuló szerződésen – vagy más jogcímen túl – a dolog átadása is szükséges²⁵, az opciós jog²⁶ speciális jogintézmény, mivel a jogosult egyoldalú nyilatkozatával megvásárolhatja a dolgot. Erre tekintettel a vételi jog gyakorlása esetén a tulajdonszerzés nem a birtokba lépéssel, hanem a nyilatkozat eladó részére történő kézbesítésével áll be. A jogosultnak kötelmi igénye jelentkezik aziránt, hogy részére az adós a dolgot kiadja: az adósnak a rendelkezési joga megszűnik, a dolog már nem tartozik a vagyona körébe, vagyis az érvényesített opciós jogon alapuló igény a végrehajtás akadályát képezi.²⁷

Az igényper megindítására sem a Pp., sem a Vht. nem tartalmaz határidőt, következésképp a kereset bármikor előterjeszhető.²⁸ Igényper addig indítható sikeresen, amíg a bíróság a lefoglalt vagyontárgy foglalás hatálya alóli feloldásáról, vagy az értékesítésből befolyt ellenérték kiutalásáról intézkedni tud. A végrehajtás befejezését követően az, aki keresetre jogosult lett volna, nem léphet fel a végrehajtást kérővel szemben jogalap nélküli gazdagodás megtérítése iránt; ugyanakkor az adóssal szemben az igényét már érvényesítheti, mivel a vagyonejtőlódás adós javára következett be azáltal, hogy nem a vagyontárgy értékesítése miatt szűnt meg – illetve csökkent – adós tartozása.²⁹

III.4. A becsérték meghatározása és a „fedezeti elv”.

A végrehajtási eljárás másik sarkalatos – sokak által kényesnek minősített – kérdése a becsérték. A Vht. 97. § (1)-(2) bekezdései szerint a végrehajtó a foglaláskor becsléssel megállapítja a lefoglalt ingóság értékét. A becsérték megállapításánál a végrehajtó a forgalmi árat veszi alapul. Ha a felek a becsértékben megegyeztek, ez az irányadó.³⁰

Már a téma elején szükségesnek tartom felhívni a figyelmet arra, hogy azon körülmény, miszerint az érintett fél a végrehajtó által megállapított becsértéket alacsonynak tartja – azt

²⁵ A 2014. március 14. napjáig hatályos Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (régi Ptk.) 117. § (2) bekezdése, illetve a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (új Ptk.) 5:38. § (1) bekezdése.

²⁶ Régi Ptk. 375. §-a, illetve az új Ptk. 6:225. §-a.

²⁷ Vagyis a tényhelyzet azon vevőével analóg, akinek adásvételi szerződés alapján a tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartásban még nem jegyezték be, de igénye széljegyként már feltüntetésre került (Fővárosi Bír. I.Gf.75.329/2004., Gf.75.186/2005.).

²⁸ Ugyanakkor a Vht. 115. § (2) bekezdése szerint halasztó hatályú az igényper akkor, ha megindítására az ingóság lefoglalását követő 8 napon belül sor került. Ebben az esetben a vagyontárgy értékesítésére csak a per jogerős befejezését követően kerülhet sor. Nem halasztó hatályú igényper esetén a vagyontárgyra a bíróság a végrehajtást mérlegelési jogkörben függesztheti fel.

²⁹ Ha ugyanis a végrehajtást kérő a szabályszerűen lefolytatott végrehajtásban a végrehajtótól jutott hozzá a követeléséhez, a részére történő kifizetésnek van jogalapja: a jogalap nélküli gazdagodás nem nála, hanem az adósnál jelentkezik. Az adós vagyoni előnye abban áll, hogy tartozása csökken vagy megszűnik a más tulajdonában álló – vagy más egyéb jogcímen megillető – vagyontárgy értékesítésének következményeként (Kúria Pfv.I.20.885/2012.).

³⁰ A gépjármű-nyilvántartásból történő foglalás alkalmával a Vht. 97. § (1) bekezdése nem érvényesül. Ilyen esetben problémát okozna a gépjármű becsértékének megállapítása, hiszen az csak helyszíni eljárás keretében, a műszaki állapot felmérése után történhet meg. A becsérték megállapítása az árveréssel áll közvetlen kapcsolatban, annak meghatározására – mivel a Vht. 120. § c) pontja értelmében a hirdetménynek a becsérték az egyik eleme – az árverés meghirdetéséig van lehetőség. A becsérték megállapítására ezen esetekben jellemzően a gépjárműnek beszállításakor kerül sor.

De iurisprudencia et iure publico

összgeszerűségében vitatja –, önmagában a becsérték meghatározása jogsértő voltának megállapításához nem vezethet. A szabadpiaci forgalmi érték és a végrehajtási eljárásban meghatározott becsérték ugyanis egymással nem szinonim fogalmak: előbbi egy „idealizált” ár, amennyiért „steril” környezetben a vagyontárgy adásvételére sor kerülhetne. A vagyont a kényszerértékesítés során ugyanakkor – értelemszerűen figyelemmel a keresleti-kínálatti viszonyokra – az árverés időpontjában elérhető legmagasabb áron értékesítik, vagyis elképzelhető – sőt inkább ez a valószínű –, hogy egy meghirdetett ingóság a szabadpiaci értékénél alacsonyabb áron kerül elárverezésre. Nem vitatott, hogy mind az adóhatóság, mind az adós közös érdeke, hogy a becsérték relatíve magas összegben kerüljön megállapításra – közérthetőbben a tartozásból az árverés során minél több térüljön meg –, ellenben kijelenthető az is, hogy az eltúlzott becsértékű ingóság árverésen történő értékesítésének esélye minimális, a becsérték nagyban befolyásolja a térülési arányt. A becsérték meghatározása során a végrehajtónak tehát relatíve tág mozgástere van; ez ugyanakkor nem jelentheti azt, hogy a dolog paramétereit logikai kötöttség nélkül értékelheti. Az értékbecslés ugyanis akkor tekinthető jogszerűnek, ha az a forgalmi ár figyelembe vételével történik, ezen túlmenően ok- és tényszerűek azon körülmények, melyek az értékbecslésben szerepet játszottak.³¹

A Vht. lehetőséget ad arra is, hogy a vagyontárgy becsértékének megállapítására szakértő-becsüs igénybe vételével kerüljön sor. A törvény 97. § (3) bekezdése szerint ha valamelyik fél kívánja, a végrehajtó a foglalásnál szakértő-becsüst alkalmaz. A foglalás után a végrehajtó szakértő-becsüs közreműködésével a becsértéket módosíthatja, ha ezt bármelyik fél a foglalási jegyzőkönyv kézbesítésétől számított 8 napon belül kérte. A szakértő-becsüs közreműködésével összefüggésben felmerülő költségeket az köteles megelőlegezni, aki ezt a végrehajtói intézkedést kéri [Vht. 34. § (2) bekezdése]. Tekintettel a szakértő-becsüs eljárási költségeire, nyilvánvalóan azon vagyontárgyakkal célszerű élni vele, amelyeknél szabadpiaci összehasonlító érték nem is áll hivatalból rendelkezésre, vagyis az ingóság speciális jellege szükségelteti a becsérték szakértő általi meghatározását (pl. ékszer, drágakő, ezüst étkészlet, dísz tárgyak stb.).

A becsérték akkor sem tekinthető véglegesen rögzültnek, ha az eljárás során nem kerül sor szakértő-becsüs kirendelésére. Az Art. 156. § (3) bekezdése szerint ugyanis – ha az árverés sikertelen volt, vagy ha a becsérték megállapítása és az árverés között a végrehajtási eljárás szüneteltetése, felfüggesztése, illetőleg igényper megindítása folytán legalább 3 hónap eltelt – a végrehajtó a becsértéket módosíthatja. A végrehajtó módosítja a becsértéket az árverés vagy a nyilvános pályázat közzétételéig akkor is, ha a becsérték megállapítása és az árverés vagy a nyilvános pályázat közzététele között az értékesítendő ingóság forgalmi értékében jelentős változás állott be.³² A jelentős változás mértékét az Art. nem számszerűsíti, a gyakorlat szerint ez akkor áll fenn, ha a forgalmi értékben bekövetkezett változás a 20-30 %-ot meghaladja.

Mint arra már utaltam, a foglalás sorrendjének és terjedelmének meghatározásánál a fedezeti elv bír jelentőséggel, mely szerint az adóvégrehajtó – a szükségességet, valamint az arányosságot szem előtt tartva – köteles figyelemmel lenni a végrehajtás menetét meghatározó szabályokra és a végrehajtási költségekre. A fedezeti elv és a becsérték egymáshoz való viszonya szoros, ugyanis az értékbecslés során a végrehajtónak olyan értéket kell kalkulálnia, mely előreláthatóan lehetővé teszi a követelés teljes körű kielégítését, az adósnak a legkevesebb sérelmet okozza, és a tartozás összegéhez mérve az arányosság követelményét sem sérti. Az Art. 156/A. § (8) bekezdése értelmében elektronikus árverés esetén érvényes árverési ajánlatnak az árverési hirdetményben közölt árverés záró időpontjáig az Elektronikus Árverési Felületen beérkezett, ingó esetén a becsérték legalább 50 %-át elérő, 5 legmagasabb ajánlat minősül.

³¹ Vagyis az értékbecslés csupán támpontot ad a vagyontárgy értékének megállapításához, a tényleges forgalmi értéket az árverés időpontjában fennálló piaci helyzet határozza meg, következésképp az ingóság a beérkező licitek függvényében a meghatározott becsértéktől akár magasabb összegben is elkelhet.

³² Ellenben a végrehajtási eljárás szünetelése (Vht. 52. §) alatt nincs lehetőség a becsérték újbóli megállapítására, módosítására (Legf. Bír. Pf.I.21.706/1996.).

De iurisprudencia et iure publico

Mindezek alapján az ingóságok összbecsértéke a követelés – és a várható végrehajtási költségek – összegét a gyakorlatban könnyen meghaladhatja, mivel az árverésen kialakult ár döntő többségben erősen „nyomott” ár. Azon kérdés eldöntéséhez, hogy a túlfoglalás meddig terjedhet, a lefoglalt ingóságok keresleti-kínálati tapasztalataiból kell kiindulni, figyelembe véve a becserék leszállításából elérhető eladási árat is.³³

Az adóvégrehajtásban a Vht. rendelkezéseit megelőzve az Art. rendelkezései irányadóak, így a túlfoglalás mértékének vizsgálata során számba kell venni az Art. 155. § (1)-(2) bekezdéseit, illetve az Art. 156. § (1) bekezdését is. Ezen jogszabályhelyek lényege szerint

- ingatlan-végrehajtásnak akkor van helye, ha az adótartozás együtt az 500 ezer forintot meghaladja, illetve ennél kisebb összeg esetén, ha a tartozás a végrehajtás alá vont ingatlan értékével arányban áll;
- ha az adóhatóság ingófoglalást és ingatlan végrehajtást is foganatosított, az ingatlan értékesítésére csak akkor kerülhet sor, ha az ingófoglalás eredménytelen volt, vagy abból a tartozás előreláthatóan nem egyenlíthető ki;
- a jogszabályban meghatározott lakásigény mértékének felső határát meg nem haladó nagyságú, az adós és a vele együtt élő közeli hozzátartozók lakhatását közvetlenül szolgáló lakástulajdon a végrehajtás során csak akkor értékesíthető, ha a végrehajtás más módzatai sikertelenek voltak.

A túlfoglalás kérdése a gyakorlatban akkor merül fel, ha az adósnak több végrehajtás alá vonható vagyontárgya van, és a vélelmezhető megtérülési értéket is fedező foglaláshoz nem kell valamennyit végrehajtás alá vonni. A végrehajtó addig folytatja a foglalást, míg a tartozásra kellő fedezetet nem teremt azzal, hogy a vagyontárgyak együttes becseréké a vélelmezett megtérülési értéket (ún. minimum-megtérülési értéket) nem haladhatja meg. A végrehajtás alapvető célja az eredményesség, ennek azonban nem jelentheti akadályát, ha az adós csak olyan foglalható vagyonnal rendelkezik, amelyek értéke meghaladja a minimum-megtérülési értéket. Nem lehet szó túlfoglalásról, ha kétséget kizáróan megállapítást nyer, hogy az adósnak más végrehajtható vagyontárgya nincs; ugyanakkor több vagyontárgy – illetőleg ingóság és ingatlan esetén – az arányosság és a túlfoglalás esetleges mértékének vizsgálata nem mellőzhető. A követelésbehajtás ugyanis nem korlátozásmentes cél; ahhoz olyan eszközt kell választani, mely az adós vagyoni viszonyait lehetőségekhez mérten csak a behajtáshoz szükséges, a törvényi keretek által meghatározott mértékben érinti.

IV. Végrehajtás alól mentes ingóságok

IV.1. A mentességekről általában

A Vht. külön fogalomként kezeli a le nem foglalható vagyontárgyak és a végrehajtás alól mentes vagyontárgyak körét, következésképp a kettő a végrehajtás foganatosítása során egymástól eltérő kategóriának minősül.

A mentességek gyakorlati célja egyrészt az adós megélhetésének, létfenntartásának, foglalkozása gyakorlásának védelme, másrészt ezt indokolja a végrehajtást kérő érdeke is, hiszen a folyamatos munkával szerzett jövedelem az adótartozás fedezetéül szolgálhat. A gazdálkodó szervezetek esetében humanitárius szempontok – mint azt a Vht. rendelkezéseihez fűzött miniszteri indokolás is alátámaszt – nem vehetők figyelembe, ezért a nem természetes személyek

³³ Ez a Vht. 124. § (3) bekezdéséből következik, miszerint ha a felajánlott vételár nem éri el a kikiáltási árat, azt fokozatosan lejjebb kell szállítani a becseréké 35 %-áig. A Vht. Kommentár ezt nevezi ún. negatív licitnek, mely azt akadályozza meg, hogy a vagyontárgyat érvényes árajánlat hiányában fel kelljen oldani a foglalás hatálya alól, hiszen abban az esetben visszakérül az adós rendelkezése alá, egyúttal csökken a követelés kielégítésére szolgáló vagyon értéke.

vagyonára a végrehajtás –törvény kizáró rendelkezése hiányában – korlátlanul vezethető. A Vht. 89. § (1) bekezdése alapján még az adós beleegyezésével sem lehet ugyanakkor lefoglalni azon ingóságokat, amelyeket a jogszabály a végrehajtás alól kogens jelleggel mentesít, erre a helyszíni cselekmény foganatosítása során fokozott figyelmet kell fordítani.

A Vht. 90-96/B. §-ai a végrehajtás alól mentes ingóságok tekintetében részletes felsorolást tartalmaznak, melynek tételes elemzése jelen tanulmány kereteit lényegesen meghaladja, ezért csupán az egyes kategóriákat nevesítem. A Vht. a mentességeket egyrészt a foglalkozáshoz és a tanulmányok folytatásához nélkülözhetetlen dolgok köré – külön önálló kategóriába sorolva a mezőgazdaságból élő magánszemélyeket –, másrészt a létfenntartáshoz szükséges ingóságok köré, harmadrészt „vegyes” jellegű mentességek köré csoportosítja.

A mentességi szabályok érvényesülése érdekében nagy jelentősége van az adós ún. kijelölési jogának. Amennyiben a törvény a végrehajtás alól mentes ingóságok körét vaglyagosan állapítja meg, a mentesség a foglalásnál jelen levő adós által kijelölt vagyontárgyra terjed ki [Vht. 89. § (2) bekezdése]. Ez vonatkozik ruházati cikkekre [felsőruha, télikabát, cipő; Vht. 90. § (1) bekezdésének c) pontja], mindennapi életvitelhez szükséges berendezési tárgyakra [asztal, szekrény, ágy; Vht. 90. § (1) bekezdésének e) pontja], háztartási műszaki cikkekre [hűtőgép, fagyasztó; Vht. 90. § (1) bekezdésének g) pontja]. A mentesség is tartalmaz kivételeket: a Vht. 90. § (3) bekezdésének szabálya szerint nem mentes a végrehajtás alól – a foglalkozás, hivatás gyakorlásához szükséges vagyontárgy [a 90. § (1) bekezdésének a) pontja szerint kivéve a gépjárművet], a kitüntetés, a gyógyászati segédeszközök, illetve a mozgásában korlátozott adós gépjárműve kivételével – az a vagyontárgy, amely nemesfémből vagy egyébként nemes anyagból készült, és a szokásos használati cikkektől eltérően különösen nagy értékű (pl. bőr ülőgarnitúra, porcelán tálalókészlet stb.). Korlátozást jelent az is, miszerint ha a foglalásra több ingatlanban kerül sor, akkor a törvény 90. § (1) bekezdésének e)-g) pontjaiban és k) pontjában meghatározott mentességet csak az egyik ingatlanban foganatosított foglalásnál során lehet figyelembe venni, e körben az adós nyilatkozata az irányadó.³⁴ A kijelölési szabály lehetőségére az adóst – képviselőjét, vagy a foglalásnál jelen lévő más nagykorú személyt – fel kell hívni, azzal a helyszínen, a foglalása előtt lehet élni.

A Vht. 88. § (1) bekezdése szerint a foglalási jegyzőkönyvben fel kell sorolni a végrehajtás alól mentesen hagyott vagyontárgyakat, mely abban az esetben mellőzhető, ha a vagyontárgyak előreláthatólag fedezetet nyújtanak a követelésre és az eljárási költségekre. A végrehajtás alól mentes vagyontárgyakon kívül – ha a lefoglalt ingóságok a teljes tartozásra nem nyújtanak fedezetet –, rögzíteni kell a jegyzőkönyvben az ok megjelölése mellett azon ingóságokat is, amelyek lefoglalását a végrehajtó elavultság, forgalomképtelenség miatt mellőzte.

IV.2. A gépjármű, mint foglalás alól mentes ingóság

A gépjárműfoglalás speciális, mert – bár e körben is van lehetőség helyszíni foglalásra – jellemzően adminisztratív úton, a gépjármű-nyilvántartás adatai alapján³⁵ történik a foglalás tényének, illetve az elidegenítési és terhelési tilalomnak a közhiteles nyilvántartásba való bejegyzésével. Az intézkedés gyakoriságának oka, hogy a gépjármű egyrészt olyan vagyontárgy, amely könnyen értékesíthető, másrészt az értékéből kifolyólag is nagyobb a lehetőség a tartozás gyorsabb és arányaiban nagyobb megtérülésére. Behajtás-taktikai szempontból különösen erős fegyver, ugyanis az adósok többségét a hétköznapi viszonyokat figyelembe véve a

³⁴ A szabály a mentességek halmozódását hivatott kiküszöbölni; az adós tulajdonában álló ingatlanon kívül vonatkozik azon ingatlanokra is, melyekkel bármely jogcímen – jellemzően bérlet, haszonélvezet – rendelkezik.

³⁵ A közúti közlekedési nyilvántartásról szóló 1999. évi LXXXIV. törvény 9. § (7) bekezdése szerint a közúti közlekedési nyilvántartás részét képező járműnyilvántartás – a természetes személyazonosító, valamint a lakcímadatok kivételével – közhiteles nyilvántartásnak minősül, így a benne foglaltak valóságtartalmát közokiratként tanúsítja.

De iurisprudencia et iure publico

gépjárműfogalás érzékenyen érinti, következképp az adós fizetési hajlandóságát is növelheti.³⁶ A Vht. hatályba lépése óta a gazdasági és társadalmi viszonyok változása miatt ma már közel em számít luxuscikknek, sokkal inkább tekinthető az életvitel egyik eszközének, tekintettel a közlekedésnek vagy a munkavégzésnek az egyik formájára. Előfordulnak olyan esetek is, amikor a természetes személynek egészségügyi okokból van szüksége gépjárműre. A Vht. ezért a gépjárműfogalás alól két körben is állít korlátot: egyrészt meghatározott feltételek esetén a természetes személy adós foglalkozásának (hivatásának) gyakorlásához nélkülözhetetlen eszköz, másrészt a mozgásában korlátozott adós gépjárműve vonatkozásában.

IV.2.1. A foglalkozás (hivatás) gyakorlásához nélkülözhetetlen gépjármű

A Vht. 90. § (1) bekezdésének a) pontja szerint *mentes a végrehajtás alól az olyan eszköz, amely nélkül az adós foglalkozásának (hivatásának) gyakorlása lehetetlenné válik*, így különösen a nélkülözhetetlen szerszám, műszer, technikai, katonai és egyéb felszerelési tárgy, egyenruha, önvédelmi fegyver, szállítóeszköz, *ide nem értve a gépjárművet*. A Vht. 103. § (5) bekezdése alapján a természetes személy adós foglalkozásának gyakorlásához nélkülözhetetlen gépjármű lefoglalásakor – a zár alá vétel alkalmazásának kivételével – csak a törzskönyvet kell lefoglalni és a foglalási jegyzőkönyv másolatával együtt megküldeni az illetékes közlekedési igazgatási hatóságnak, ha pedig ez nem állapítható meg, a gépjárművet nyilvántartó hatóságnak; az adós a gépjármű értékesítéséig – a zár alá vétel esetét kivéve – a gépjárművet használhatja.³⁷ Az Art. 154. §-a kimondja azt is, hogy ha a végrehajtást a vállalkozási tevékenységet végző adós üzemi, illetve üzleti tevékenységéhez szükséges gépjárművére folytatják, az adóvégrehajtó a végrehajtást a törzskönyv lefoglalásával foganatosítja. Ha az ezt követő 6 hónapon belül az adós az adó tartozását nem fizeti meg, az adóvégrehajtó a gépjármű forgalmi engedélyét is lefoglalja. Az Art. tehát kvázi kiterjeszti a Vht. szerinti foglalkozás gyakorlásához nélkülözhetetlen gépjármű további használatát lehetővé tévő szabályt a vállalkozók (vállalkozások) tevékenységéhez szükséges gépjárműre, mint üzemi jellegű gépjárműre, legyen az adós egyéni vállalkozó, illetve ilyenrel egy tekintet alá eső magánszemély, vállalkozási tevékenységet végző jogi személy, jogi személyiség nélküli szervezet.

Ezzel összefüggésben a Vht. 103. § (6) bekezdése kimondja, hogy amennyiben a természetes személy adós foglalkozásának (hivatásának) gyakorlásához nélkülözhetetlen eszköz becsértéke nem éri el az igazságügyért felelős miniszternek az adópolitikáért felelős miniszterrel egyetértésben kiadott rendeletében foglalt összeget, a gépjármű mentes a végrehajtás alól. Az adós foglalkozásához nélkülözhetetlen gépjármű lefoglalás alóli mentességéről szóló 13/2001. (X.10.) IM rendelet (a továbbiakban: Rendelet) 1. §-a alapján a bírósági végrehajtás során a természetes személy adós foglalkozásának (hivatásának) gyakorlásához nélkülözhetetlen gépjármű akkor mentes a foglalás alól, ha a becsértéke nem éri el motorkerékpár esetén a 150 ezer Ft-ot, személygépjármű esetén az 1,2 millió Ft-ot, tehergépjármű és autóbusz esetén a 3,5 millió Ft-ot, nyergesvontató esetén (szerelvénnyel együtt) az 5 millió Ft-ot. A 2. § szerint ha a végrehajtás során a gépjármű értékesítésre kerül, a befolyt vételárból a fent meghatározott összeg – a Vht. 170/A. § (2) bekezdésében foglalt, a zálogjogosult igényének kielégítését biztosító korláttal – az adóst illeti.

³⁶ Természetesen a végrehajtási eljárás megindításához a fizetési szándék hiányán kívül ugyanúgy vezethet a fizetési képesség hiánya is. A végrehajtás alóli mentességek esetében tett jogszabályi felsorolás azonban – mint az majd a későbbiekben részletezésre kerül – taxatív és kogens, az adós anyagi és szociális helyzetét az adóhatóság a végrehajtás során nem, csak az Art. 133-134. §-aiban szabályozott fizetési kedvezményre irányuló eljárásban tudja értékelni.

³⁷ A közlekedési hatóság nem vizsgálja a foglalás törvényességét, illetve a jegyzőkönyv tartalma is köti. A foglalás ténye – a megkeresése az elidegenítési és terhelési tilalom bejegyzése, illetve a forgalomból történő kivonás érdekében – önmagában megalapozza a közlekedési hatóság eljárását (Legf. Bír. Kfv.II.39.070/2005., Kfv.II.39.211/2005.).

De iurisprudencia et iure publico

A gépjármű esetében tehát két feltételnek kell konjunktív módon teljesülnie ahhoz, hogy az a magánszemély vonatkozásában mentes legyen a foglалás alól: egyrészt a foglалkozásnak (hivatásnak) kell olyan jellegűnek lennie, mely a gépjármű használatát szükségképpen feltételezi, másrészt pedig a gépjármű becsértéke sem érheti el a Rendelet szerinti értékhatárt.³⁸ Ha a gépjármű mégsem mentes a foglалás alól, annak üzemi jellegére tekintettel az adóst 6 hónapos értékesítési moratórium kedvezmény illeti meg, vagyis ezen időtartamon belül a gépjárműre az árverés sem hirdethető meg.

A foglалkozás (hivatás) kapcsán sem a Vht., sem az Art., sem más jogszabály nem ad definíciót, így a magyar nyelv általánosan elfogadott szabályai értelmében a foglалkozás (hivatás) üzletszerűen, rendszeresen végzett tevékenységet jelent, amely nem ütközik jogszabályba és jövedelem szerzésére irányul. Egyébiránt a vonatkozó rendelkezések – különösképp irányadó ebben a körben a Rendelet – sem tartalmaznak megszorítást, vagyis azt csakis a köznapi értelemben lehet érteni, nem korlátozható kifejezetten szállításra, fuvarozásra, hiszen számos olyan szakma (házi orvos, biztosítási ügynök, vízvezeték-szerelő stb.) létezik, melynek a gyakorlását a gépjármű hiánya akár el is lehetetleníti [Itt utalok az Art. 154. §-ában meghatározott – a vállalkozói tevékenységet végző adós üzemi, üzleti tevékenységéhez szükséges – gépjárműre, mely esetkör nem feltétlenül kell, hogy egybeessen a Vht.-ban leírt mentességgel, hiszen az Art. szerinti vállalkozási tevékenységet végző magánszemély és a Vht. szerinti természetes személy sem szükségképpen esik egybe.]. Ezen jogértelmezést támasztja alá a Vht. hatályba lépése előtti időből származó ítélet is, miszerint a kisiparosnak (víz-, gáz-, és fűtésszerelő) a munkavégzési helyek eléréséhez, az anyagszállításhoz és -beszerzéshez a gépjármű nélkülözhetetlen eszköz, annak más megoldásokkal való pótlása megoldható ugyan, de olyan többletköltséget jelent, ami a foglалkozása folytatását súlyosan megnehezítené.³⁹

Az adóhatóság hivatalból értékeli a rendelkezésére álló adatokat (az adós foglалkozása, az adóhatósághoz bejelentett tevékenységi köre, a benyújtott adóbevallások tartalma, a vele szemben lefolytatott adóellenőrzés során feltárt körülmények stb.), illetve szükség lehet adós nyilatkozatának a beszerzésére is. Hangsúlyozni kell, hogy a gépjármű foglалkozáshoz nélkülözhetetlen jellegét az tudja megalapozni, ha az adós ténylegesen folytatja a kereső tevékenységét. Ha van ugyan bevétele, de az munkaviszony jellegű jogviszonyon kívüli egyéb jövedelemből – gyermekgondozási díj, gyermekgondozási segély – származik, a gépjármű nem mentes a foglалás alól. Ide tartozik az az esetkör is, ha az adós a végrehajtási cselekmény idején a tevékenységét ténylegesen már nem gyakorolja, a foglалkozáshoz szükséges hatósági engedélyét visszavonták, vagy azt maga adta vissza; ilyenkor az adóhatóság a foglалás iránt az általános szabályok szerint intézkedik.⁴⁰

³⁸ Mindenekelőtt tehát az vizsgálandó, hogy a foglалkozás gyakorlásához a gépjármű nélkülözhetetlen-e; amennyiben a válasz nemleges, akkor az értékhatár szerinti mentesség vizsgálata eleve szükségtelen.

³⁹ Legf. Bír. P. törv. I.20.042/1990. Ugyanakkor szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a jogszabály a jogosult védelme érdekében az adós számára nem akar kedvezményt vagy előnyt nyújtani; csak azt kívánja biztosítani, hogy az adós a foglалkozása folytatására a foglалással ne váljon képtelenné. Kellő szigorral kell eljárni annak megállapításánál, hogy melyek azok a vagyontárgyak, amelyek a foglалkozás gyakorlásához valóban nélkülözhetetlenek. A mentesség ezért nem terjed ki a foglалkozás gyakorlásának eredményeként létrehozott termékekre (Legf. Bír. P.törv. I.20.589/1991.).

⁴⁰ Speciális mentességi körben részesíti a Vht. a mezőgazdasági termelőket. Ha ugyanis az adós élethivatásszerűen mezőgazdasági termeléssel foglалkozik – a 90. §-ban felsorolt „általános mentességeken kívül – mentes a végrehajtás alól többek között az adós földjének megműveléséhez szükséges mezőgazdasági gép és felszerelés is. Ugyanakkor az ugyancsak 1995. április 9. napjával hatályon kívül helyezett Legf. Bír. PK 244. sz. kollégiumi állásfoglalás mutatott rá arra, hogy generális jelleggel érvényes szabályt nem lehet felállítani, minden esetet önállóan, valamennyi körülményre figyelemmel esetenként kell vizsgálni. Különbséget kell tenni a mezőgazdasági tevékenység folytatásához ténylegesen szükséges és egyéb ingóságok között, illetve jelentősége van annak is, hogy a szülő és a felnőtt gyermek együtt vagy külön gazdálkodik-e, van-e a felnőtt gyermeknek külön családja, vagy a szülő családi közösségéhez tartozik-e.

De iurisprudencia et iure publico

A rendelkezés már a kezdetektől felvetett olyan jogkérdéseket, melyeket az Alkotmánybíróság is vizsgált. Az ügyben⁴¹ az indítvány a Vht. 90. § (1) bekezdésének a) pontja az „ide nem értve a gépjárművet” szövegrésze alkotmányellenességének megállapítására – illetve megsemmisítésére – irányult. Az indítványozó álláspontja szerint a szabályozás sérti a vállalkozáshoz való alkotmányos jogot, ugyanis a jogalkotó effektív különbséget tesz a foglalkozás gyakorlásához szükséges tárgyi eszközök között, és kiveszi a végrehajtás alól mentes ingóságok köréből a gépjárművet, holott sok tevékenység – például személyszállítás, áruszállítás – a gépjármű használata nélkül egyáltalán nem gyakorolható, vagy ellehetetlenül. Az Alkotmánybíróság a döntésében nyomatékosította, hogy a vállalkozás joga a foglalkozás szabad megválasztásához való jog egyik aspektusa, annak különös szintjén történő megfogalmazása. A vállalkozás joga azt jelenti, hogy bárkinek alkotmányos joga a vállalkozás – azaz az üzleti tevékenység kifejtése –; ez más megfogalmazásban egy bizonyos, az állam által teremtett közgazdasági feltételrendszerbe való belépés lehetőségének biztosítását – a vállalkozóvá válás lehetőségének, esetenként kifejezetten szakmai szempontok által motivált feltételekhez kötött korlátozott lehetővé tételét – jelenti. Lényege: az állami szabályozás ne tegye lehetetlenné a vállalkozóvá válást.⁴² A Vht. 84. § (1) bekezdése akkor teszi lehetővé a foglalást, ha az adós a végrehajtható okiratban foglalt kötelezettségét önként nem teljesítette. A törvény 103. § (5) bekezdése értelmében a foglalkozás gyakorlásához nélkülözhetetlen gépjármű lefoglalásakor csak a törzskönyvet kell lefoglalni, az adós az értékesítésig a gépjárművet használhatja; így a végrehajtási cselekmény a vállalkozáshoz való jog gyakorlását nem teszi lehetetlenné, a támadott szabály nem sérti a vállalkozás jogának immanens tartalmát, köztük érdemi, tényleges – egyszersmind közvetlen, az ügy elbírálása szempontjából érdemi – alkotmányos összefüggés nem állapítható meg.⁴³

Hasonló módon vezette le az Alkotmánybíróság a Vht. 103. § (1) bekezdésének alkotmányosságát egy másik esetben, ahol az indítványozó alapvetően azt kifogásolta, hogy a kérdéses rendelkezés – miszerint a gépjármű lefoglalásakor a végrehajtó köteles a forgalmi engedélyt és a törzskönyvet is lefoglalni – ellenkezik a magántulajdonhoz való alapjoggal, hiszen kizárja, hogy az érintett személy a gépjárművet használja. Erre tekintettel a forgalmi engedély és a törzskönyv lefoglalásának lehetőségét a végrehajtó mérlegelést engedő jogkörébe kellene adni azzal, hogy a forgalmi engedélyt csak akkor lehessen lefoglalni, ha az adós az ingóságot vélelmezhetően nem fogja megőrizni. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor azon az állásponton volt, hogy a tulajdonjog részjogosítványainak – ezen esetben az annak részét képező rendelkezési jognak – a korlátozása a végrehajtást kérő tulajdonhoz való jogának biztosítására szolgál, annak érvényre juttatását biztosítja. E körben utalt arra is, hogy amennyiben az adós az ingóságot a foglalás ellenére minden esetben korlátozás nélkül használhatná – adott esetben elhasználhatná, értéktelenné tehetné –, pont a végrehajtást kérő alapvető vagyoni érdekei sérülnének. A Vht. 103. § (5) bekezdése lehetőséget biztosít arra, hogy a természetes személy adós foglalkozásának gyakorlásához nélkülözhetetlen gépjármű lefoglalásakor – a zár alá vétel kivételével – a végrehajtó csak törzskönyvet foglaljon, vagyis az adós a vagyontárgyat az értékesítésig használhatja. Mindezekre tekintettel a foglalással – mivel az adós „nemteljesítése”, vagyis jogellenes

⁴¹ A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 90. § (1) bekezdés a) pontjának az „ide nem értve a gépjárművet” szövegrésze alkotmányellenességének vizsgálatáról szóló 1361/B/2008. AB határozat.

⁴² 54/1993. (X.13.) AB határozat.

⁴³ Nem sérti az ingófogalás a tulajdonhoz való alapjogot sem. A tulajdonjog valamely tartalmi elemének a korlátozása ugyanis csak és kizárólag akkor jár a tulajdonjog alkotmányos jogának korlátozásával – vagyis akkor alkotmányellenes –, ha az nem elkerülhetetlen, vagyis ha kényszerítő ok nélkül történik, illetve a korlátozás súlya a korlátozással elérni kívánt célhoz viszonyítottan aránytalan [7/1991. (II.28.) AB határozat, 11/1993. (II.27.) AB határozat].

De iurisprudencia et iure publico

magatartása okán, kifejezetten a végrehajtást kérő tulajdonhoz való joga biztosítása céljából történik – nem valósul meg a tulajdonhoz való jog alkotmányellenes korlátozása.⁴⁴

IV.2.2. A mozgásában korlátozott adós gépjárműve

A Vht. 90. § (1) bekezdésének i) pontja értelmében mentes a végrehajtás alól az adós betegsége és testi fogyatékosága miatt szükséges gyógyszer, gyógyászati és technikai segédeszköz, a mozgásában korlátozott adós gépjárműve.

Problémafelvetés: sem az Art., sem a Vht. nem határozza meg a „mozgásában korlátozott adós” fogalmát. Kiegészítő szabályként alkalmazandóak ezért a súlyos mozgáskorlátozott személyek közlekedési kedvezményeiről szóló 102/2011. (VI.29.) Korm. rendelet és a súlyos fogyatékoság minősítésének és felülvizsgálatának, valamint a fogyatékosági támogatás folyósításának szabályairól szóló 141/2000. (VIII.9.) Korm. rendelet előírásai. A rendeletekben foglaltak szerint a magánszemély az alábbi iratokkal igazolhatja a mozgáskorlátozottságát:

- a közlekedőképesség minősítéséről kiadott szakvélemény, miszerint az érintett a közlekedőképességében súlyosan akadályozott, és az állapot várhatóan 3 éven keresztül fennáll;
- a súlyos fogyatékosagra vonatkozó szakvélemény, szakhatósági állásfoglalás;
- a rehabilitációs szakigazgatási szerv szakhatósági állásfoglalása (mellyel adott esetben fogyatékosági támogatás igénylésére válik jogosulttá);
- a súlyos mozgáskorlátozottság, fogyatékoság tényét igazoló fogyatékosági támogatás megállapításáról szóló határozat, vagy a megállapítás alapjául szolgáló szakhatósági állásfoglalás, szakvélemény;
- a súlyos mozgáskorlátozott személy közlekedőképességének minősítését elősegítő rendelkezésre álló orvosi dokumentáció és érvényes vezető engedély, valamint nyilatkozat arra vonatkozóan, hogy a vezetői engedéllyel rendelkező személy nem áll járművezetéstől eltiltás hatálya alatt.

Ha az adós a felhívott dokumentumok valamelyikével rendelkezik, az a végrehajtási eljárás során a Vht. 90. § (1) bekezdésének i) pontja szerinti mentességet megalapozza. Ezen túlmenően a mozgásában korlátozott személy parkolási igazolványáról szóló 218/2003. (XII.11.) Korm. rendelet 2. § a)-d) pontjai részletesen felsorolják azon személyek körét, akik parkolási igazolvány igénylésére jogosultak. A 102/2011. (VI.29.) Korm. rendelet és a 141/2000. Korm. rendelet alapján erre jogosultak körét kiegészíti a korábban hatályban volt vakok személyi járadékának bevezetéséről szóló 1032/1971. (VII.14.) Korm. határozat végrehajtásáról szóló 6/1971. (XI.30.) EüM rendelet szerinti, és a magasabb összegű családi pótlékra jogosító betegségekről és fogyatékoságokról szóló 5/2003. (II.19.) ESzCsM rendelet 1. számú melléklete szerinti fogyatékos személyekkel. Ebben a körben álláspontom szerint némi anomália tapasztalható, mivel a Vht. a mozgáskorlátozottság követelményét kifejezetten az adósra vetíti. A családtag vonatkozásában fennálló feltétel tehát irreleváns, a Vht. 90. § (1) bekezdésének i) pontjában meghatározott mentesség meghatározása kogens jellegénél fogva az adós – illetve a családja – számára akár kifejezetten méltánytalanságot is jelenthet. A mozgáskorlátozott személy – amennyiben az nem az adós – részére kiállított parkolási igazolvány tehát nem feltétlenül támasztja alá az érintett gépjármű végrehajtás alóli mentességét.

⁴⁴ A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 103. § (1) bekezdése alkotmányellenességének vizsgálatáról szóló 808/B/2005. AB határozat.

V. A biztosítási végrehajtás

A már ismertettek szerint a kielégítési végrehajtás megindítása végrehajtható okiratot feltételez. Előfordulnak ugyanakkor olyan esetek is, amikor az adóhatóság még nincsen adókötelezettséget megállapító végrehajtható okirat birtokában, amely lehetőséget nyújtana a tartozás behajtására, azonban valamilyen körülmény miatt – jellemzően az adóhatósági marasztalás jelentős összege, az adóalany korábbi adózási fegyelme, az ellenőrzés során tanúsított, eljárást akadályozó magatartása – mégis szükség volna arra, hogy a követelés beszedhetőségét a kielégítési végrehajtás megindítása előtt biztosítsa. Ezt a célt szolgálja az Art. 149. §-ában szabályozott pénzkövetelés biztosításának jogintézménye. Amennyiben valószínűsíthető, hogy a követelés későbbi kielégítése veszélyben van, az adóhatóság biztosítási intézkedésként végzéssel elrendeli a pénzkövetelés biztosítását. Az intézkedés akkor rendelhető el, ha a) a fizetési kötelezettséget megállapító adóhatósági határozat (végzés) még nem végrehajtható b) végrehajtható az adóhatósági határozat (végzés), de az abban meghatározott teljesítési határidő még nem telt le.

Előjáróban le kell szögezni, hogy a biztosítási intézkedés alapján folytatott eljárás – illetve az ilyen keretek között alkalmazott cselekmény – nem minősül a „klasszikus” értelemben vett kielégítési végrehajtásnak. A biztosítási intézkedés egy különleges végrehajtás, melynek célja olyan szituáció megteremtése, amely azt biztosítja, hogy egy későbbi időpontban a követelés kielégíthető legyen.⁴⁵ A biztosítási intézkedés elrendelésének egyik kifejezett feltétele a jogerős és végrehajtható döntés hiánya, míg a másik követelmény a kielégítés veszélyeztetettségének az adóhatóság által történő valószínűsítése. A valószínűsítés nem a bizonyítottság szinonimája, a kielégítés veszélyét „csak” vélelmezni kell; viszont a döntés indokolása – lévén az Art. 97. § (4) bekezdése szerint a tényállás tisztázási kötelezettség az adóhatóságot terheli – az intézkedést elrendelő végzésben sem mellőzhető. A követelés kielégítésének objektív veszélyeztetettségét⁴⁶ kell tehát alátámasztani, ami azt jelenti, hogy az adóhatóság mérlegeli az adózó javára és terhére értékelhető körülményeket.

Az Art. 149. § (3) bekezdése értelmében a biztosítási intézkedést az az adóhatóság rendeli el, amelyik a fizetési kötelezettséget megállapító határozatot (végzést) hozta. A biztosítási intézkedés keretei között fogatosított cselekményt az adóhatóság végrehajtási szakterülete hajtja végre. Az intézkedést elrendelő végzés kiadmányozása jellemzően a fizetési kötelezettséget megállapító adóhatósági döntéssel egyidejűleg történik, illetve – az esetleges fedezetelvonásra irányuló adózási magatartás megakadályozása végett – a határozat és a végzés kézbesítésére is úgy kerül sor, hogy a végrehajtó a hivatalos iratokat az adóalany részére a helyszínen – jellemzően a magánszemély adóhatóság előtt ismert lakóhelyén – kísérli meg átadni, egyidejűleg felhívja a biztosítani kívánt összeg azonnali megfizetésére [Vht. 191. § (1) bekezdése]. Ha adózó ennek nem tesz eleget, a végrehajtó megkezdí a pénzkövetelés biztosításának, vagyis a konkrét végrehajtási cselekménynek a fogatosítását, mely a helyszíni ingófoglalást jelenti. Az Art. 149. § (4) bekezdésének első mondata rögzíti, hogy a biztosítási intézkedést elrendelő végzés végrehajtására a végrehajtási eljárás során irányadó szabályokat kell alkalmazni azzal, hogy a gépjármű biztosítási intézkedés keretében fogatosítandó lefoglalása a gépjárműfoglalás jegyzőkönyvben történő feltüntetésével, illetve ha lehetséges, a törzskönyv lefoglalásával történik. Jelentős összegű fizetési kötelezettség esetén a pénzkövetelés biztosításakor sem mellőzhető a végrehajtási cselekmények párhuzamos alkalmazása [helyszínen fogatosított ingófoglalás (Vht. 84-109. §-ai), követelés lefoglalása (Vht. 110-113. §-ai), végrehajtás gépjárműre (Art. 154. §-a), végrehajtás ingatlanra (Art. 155. §-a)].⁴⁷

⁴⁵ 241/D/2010. AB határozat.

⁴⁶ Legfelsőbb Bíróság Gf.I.32.354/2002.

⁴⁷ Figyelemmel kell lenni arra, hogy a pénzforgalmi intézkedés már jelentős korlátozásnak minősül, azzal körültekintően kell élni, vagyis a Vht. szerinti pénzforgalmi végrehajtást preferáló végrehajtási alapelv itt korlátozott. A bankszámlára vezetett végrehajtás a biztosítási intézkedés alkalmazása során azt jelenti, hogy az

De iurisprudéntia et iure publico

Az Art. 149. § (7) bekezdése szerint a biztosítási intézkedést elrendelő végzés végrehajtása során elvégzett foglalás hatálya kiterjed a végrehajtási eljárásra is, nem kell „újrafoglalni”. Megszűnik tehát a biztosítási intézkedés hatálya, ha az eljárás „átfordul” a kielégítési végrehajtás szakaszába; a törvény ugyanakkor rögzíti, hogy a biztosítási intézkedés során foganatosított cselekmények ekkor már a kielégítési végrehajtás „jogán” hatályosak. A törvény 149. § (5) bekezdése értelmében a biztosítási intézkedést elrendelő végzés ellen végrehajtási kifogásnak van helye, amelynek a biztosítási intézkedésként foganatosított végrehajtási cselekményekre nincs halasztó hatálya.

VI. Jogorvoslat az ingófogalás ellen

A végrehajtás során az adóhatóság által hozott végzések, illetve az adóvégrehajtó (ideértve az adóhatóság megbízásából eljáró bírósági végrehajtót is) törvénysértő intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása ellen az adós, a behajtást kérő, illetve az, akinek a végrehajtás jogát vagy jogos érdekét sérti – a sérelmezett intézkedés vagy annak elmaradásának tudomására jutásától számított 8 napon belül – a végrehajtást foganatosító elsőfokú adóhatóságnál végrehajtási kifogást terjeszthet elő. A sérelmezett intézkedés vagy annak elmaradásától számított 6 hónap elteltével végrehajtási kifogás nem nyújtható be, a határidő jogvesztő, annak elmulasztása esetén igazolási kérelem előterjesztésének helye nincs. Az elkésett vagy nem a jogosulttól származó végrehajtási kifogást az elsőfokú adóhatóság érdemi vizsgálat nélkül utasítja el [Art. 159. § (1) bekezdése]. A bírósági végrehajtásban előterjeszthető végrehajtási kifogással összehasonlítva a két jogintézmény között tehát kardinális különbség látható, ugyanis a Vht. 217. § (1) bekezdése szerint a végrehajtónak a végrehajtási eljárás szabályait és a végrehajtási kifogást előterjesztő jogát vagy jogos érdekét *lényegesen* sértő intézkedése, illetőleg intézkedésének elmulasztása ellen terjeszthető elő a jogorvoslati kérelem; a végrehajtási eljárás szabályainak lényeges megsértésének pedig csak olyan jogszabálysértés minősül, amelynek a végrehajtási eljárás lefolytatására *érdemi* kihatása volt. A törvényhozói koncepció a végrehajtási kifogás eredményes benyújtásának lehetőségét vitán felül beszűkíti, az eljárás minél gyorsabb lefolytatását, illetve azt célozza, hogy az érdekelt a jogorvoslati eszközzel is a rendeltetésszerű joggyakorlásnak megfelelően, jóhiszeműen éljen. Ezt támasztja alá az is, hogy az Art.-ban rögzített 6 hónappal szemben a Vht. szerinti jogorvoslat előterjesztésének objektív határideje 3 hónap.⁴⁸

Fentiekre tekintettel az ingófogalás ellen végrehajtási kifogás előterjesztésére van lehetőség, mely a végrehajtási eljárás speciális jogorvoslati formája. Ennek kapcsán hangsúlyozni kell, hogy a

adóhatóság az adózó bankszámlájának zárolására hívja fel a számlavezető pénzintézetet, ezáltal akadályozva a pénzeszközök feletti rendelkezési jogot.

⁴⁸ Álláspontom szerint a jogalkotó részéről ilyen irányú megkülönböztetést tenni az Art.-ban és a Vht.-ben szabályozott jogintézmény között indokolatlan. Az adóvégrehajtásnak legalább olyan nélkülözhetetlen eleme a gyorsaság, mint a bírósági végrehajtásnak. Gyakorlati tapasztalataim szerint az adóvégrehajtásban előterjesztett végrehajtási kifogások túlnyomó része inkább vélt sérelmekkel áll összefüggésben, illetve az adóvégrehajtás kifejezett elhúzására irányul. Itt jegyzem meg, hogy az adóvégrehajtásban a jogorvoslati rendszer sajátos, a hatáskörök a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény 3. §-a és 12. § (3) bekezdése, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szerveinek hatásköréről és illetékességéről szóló 485/2015. (XII.29.) Korm. rendelet (a továbbiakban: NAV Korm. rendelet) 1. § (1) bekezdése és 11. §-a szerint alakulnak, az illetékességét az Art. 73. §-a, a NAV Korm. rendelet 2. § (1) bekezdése alapján ugyanezen rendelet 1. számú melléklet B) részének 9. pontja rögzíti. A Kormány rendeletében megjelölt területi szervek által első fokon hozott döntésekkel (intézkedésekkel) szemben induló jogorvoslati eljárásokban felettes szervként a Fellebbviteli Igazgatóság jár el, Kihelyezett Hatósági Főosztályai útján, mely gyakorlatilag a 2016. január 1. napját megelőző regionális területi lefedettséget jelenti. A Fellebbviteli Igazgatóság által a végrehajtási kifogás tárgyában hozott végzés ellen a Nemzetgazdasági Minisztérium parlamenti és adóügyekért felelős államtitkárának, mint a NAV Központi Irányítás Vezetőjének címzetten lehet fellebbezni, az általa kiadmányozott végzés ellen fellebbezésnek – illetve bírósági felülvizsgálatnak – nincs helye.

De iurisprudéntia et iure publico

jogintézmény rendeltetéséből következően a kifogást elbíráló másodfokú adóhatóság a végrehajtó sérelmezett tevékenységét az anyagi és eljárási szabályok megtartása szempontjából vizsgálja. A tartozás jogalapját képező végrehajtható okirat jogszerűsége, a tartozás összegszerűsége, az adós anyagi, jövedelmi helyzete mind olyan körülménynek minősülnek, melyek a végrehajtási kifogás érdemi elbírálása szempontjából irrelevánsak. A lefoglalt vagyontárgy foglalás hatálya alól történő feloldására akkor van lehetőség, ha a helyszíni cselekményre a vonatkozó jogszabályhelyek megsértésével került sor (pl. végrehajtás alól mentes vagyontárgy lefoglalása, súlyos alaki vagy tartalmi fogyatékoságok mellett felvett jegyzőkönyv, adós és nagykorú családtag távollétében foganatosított foglalás stb.). Ha olyan dolog került lefoglalásra, amelyről utólag előterjesztett bizonyítékok alapján kétséget kizáróan megállapítható, hogy már a foglaláskor sem volt adós tulajdona, a másodfokú adóhatóság a foglalás hatályát feloldja.⁴⁹ Kétség esetén az adóhatóságnak nincs joga mérlegelni, a harmadik személynek a dologra fennálló jogosultsága mellett vagy ellene szóló körülményeket nem vizsgálja; az érintettet tájékoztatja az igényper lehetőségéről, melyet az adóhatóság ellen kell megindítani.

El kell határolni egymástól a végrehajtási kifogás és az igényper jogintézményét, melyek ugyanakkor egymást nem kizáró igényérvényesítési lehetőségek. A különbség alapvetően abban áll, hogy a végrehajtási kifogással törvénysértésre hivatkozással lehet élni, az igényper megindításának ellenben nem feltétele a végrehajtó jogsértése. A foglalás hatályának feloldása – ha a vagyontárgyra igényt formáló jogosult utóbb a jogcímét igazolja – ugyanis nem azért következik be, mert a foglalás törvénysértő volt, hanem mert a felperes bizonyítja, hogy a vagyontárgy a tulajdonában áll, vagy arra olyan jogot formál, amely a kényszerértékesítés korlátját képezi. Az igényper tehát lényegét tekintve tulajdoni per, nincs összefüggésben a végrehajtó törvényes, avagy jogsértő eljárásával.⁵⁰

VII. Zárszó

Tanulmányom a végrehajtás keretében foganatosítható ingófogalásnak csak egy kis szeletét vette célkeresztbe. Szándékoltan nem tértem ki egyes dolgok foglalásának eltérő szabályaira [Vht. 98. §-a szerinti arany, platina, ezüst, továbbá fizetőeszköz lefoglalása; Vht. 99. § (1)-(2) bekezdései szerinti arany vagy platina felhasználásával készült tárgy, drágakő, nyomdai úton előállított és dematerializált értékpapír; Vht. 100. §-a szerinti készpénzfoglalás; Vht. 101. § (1)-(2) bekezdései szerinti üzletrészfoglalás], tekintettel arra, hogy egyrészt azokra – kis eltérésekkel – a hagyományos ingóságokra vonatkozó foglalási szabályok érvényesülnek, másrészt az adóhatóság a foglalás során azon vagyontárgyakat preferálja, melyek a jellegüknél fogva könnyen értékesíthetőek, illetve azok előfordulási gyakoriságára figyelemmel a becsértékük is szűkebb kereteken belül, a keresleti-kínálati viszonyokkal relatíve egyezően határozható meg. Mellőztem az ingófogaláshoz kapcsolódó egyes jogintézmények [foglalás harmadik személynél, Vht. 107-109. §-ai; foglalás tűrése iránti per, Pp. 384. §-a; zálogjogosult bekapcsolódása a végrehajtási eljárásba, Vht. 114-114/A. §-ai] ismertetését is, mert – ezek álláspontom – szerint megtörik az adóvégrehajtás „normál” menetét, ezen túlmenően pedig inkább polgári peres kérdésekkel állnak összefüggésben. Nem kerülhettem meg azonban a végrehajtási eljárással, valamint az állami kényszer alkalmazásával kapcsolatos alkotmányossági kérdéseket, ezzel összefüggésben pedig

⁴⁹ Az elidegenítési és terhelési tilalom gátolja a későbbi időpontban történő tulajdonszerzést, a foglalás után az ingóságra kötött adásvételi szerződés érvénytelen (Legf. Bír. Pfv.I.22.365/1999.). Ez független attól, hogy a szerződő fél a jogügylet során jóhiszeműen járt-e el, vagy sem (Legf. Bír. Gfv.IX.30.325/2010.). A felfüggesztő feltétellel megkötött adásvételi szerződés hatályosulását megelőző foglalás megghiúsítja a szerződés hatályának beálltát, így a feltétel utóbb történő bekövetkezése esetén a szerződés érvényesen már nem jöhet létre [Legf. Bír. Cgf.VII.32.352/2001.).

⁵⁰ Csongrád Megyei Bír. 1.Gf.40.034/1999.

De iurisprudencia et iure publico

egy AB határozatok tartalmának vázlatos ismertetését, ugyanis ez arra utal, hogy a végrehajtás szigorú törvényességi kontrolljával az erős kasszációs jogkörrel rendelkező bírói fórum is foglalkozik.

Reményeim szerint sikerült ráirányítanom a figyelmet arra, hogy az adóvégrehajtás célja nem az adótartozás bármi áron történő behajtása. Ugyanakkor a végrehajtási struktúra működése kardinális jelentőségű egy állam demokratikus értékeinek érvényesülése szempontjából is, hiszen amennyiben egy végrehajtási rendszer erőtlen, bizonytalan, az könnyen vezethet a hatósági és bírósági döntések reputációjának hanyatlásához, ami társadalompolitikai szempontból jelentő kockázatot rejt magában. „...A megfelelő egyensúlyokat és garanciákat nélkülöző végrehajtási jog, amely egyúttal egyoldalúan előnyben részesíti egyik vagy másik fél érdekeit, ellentétben áll mind a tisztességes eljárás követelményével, mind a jogorvoslathoz való joggal...”.⁵¹ Az Alkotmánybíróság ezzel összhangban korábbi határozataiban is hangsúlyozta, hogy a jogerős bírósági, hatósági döntések tiszteletben tartása, az azokban foglaltak teljesítése – akár jogszerű állami kényszerítés árán is – a jogállamisággal kapcsolatos alkotmányos értékekhez tartozik. A jogállamiság megköveteli, hogy a törvényekbe és a bíróságok által hozott ítéletek végrehajthatóságába vetett bizalom megszilárduljon, hiszen a végrehajthatatlan döntések kifejezetten ezzel ellentétesen hatnak. Mindezekre tekintettel kifejezetten a jogbiztonság elvéből fakadó követelmény a hatékony, eredményes, ésszerű időn belüli végrehajtás.⁵²

Az adóvégrehajtásra a fentiek alapján szükségképpen jellemző azon kettősség, mely egyrészt védi a végrehajtást kérő – és konkrét ügyben végrehajtóként is eljáró – adóhatóság érdekeit, másrészt pedig a közhatalom érdekérvényesítési lehetőségeit az adósi garanciákkal is igyekszik kontrollálható keretek közé terelni; ennek a jelen tanulmány tárgyává tett ingófogalás jogintézményének is meg kell felelnie. Legalább annyira fontos ugyanakkor az adóalany jogkövető magatartása, különösen az adófizetési kötelezettség határidőben történő teljesítése, mellyel elkerülhető, hogy a honpolgár korán reggel munkába indulván az ajtóban az adóvégrehajtókkal találja szemben magát.

⁵¹ 22/2013. (VII.19.) AB határozat.

⁵² 46/1991. (IX.10.) AB határozat, 16/1992. (III.30.) AB határozat.